

Franc Kosar: **Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski; njegovo življenje in delovanje.** Prevedel Jože Stabej. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2012, 399 strani. (Zbrano delo / Anton Martin Slomšek; 3.2).

Obravnavana knjiga je slovenski prevod prve biografije o Antonu Martinu Slomšku, ki jo je l. 1863, leto po Slomškovi smrti, v nemškem jeziku napisal njegov tesni sodelavec, spiritual novega mariborskega bogoslovnega semenišča in konzistorialni svetnik, Franc Kosar. Drugo temeljno znanstveno monografijo o Slomšku je l. 1934 napisal mariborski teološki profesor dr. Fran Kovačič, ki je o pričujoči knjigi napisal tele besede. »Kosarjevo delo ima neprecenljivo vrednost in prednost zato, ker je sam skoraj sedem let preživel v škofovi neposredni bližini in ga je vsestransko in natančno poznal. Kosarjevih osebnih doživljajev in vtiskov ne more doseči in nadomestiti noben še tako natančen in vesten življenjepis« (Kosar I, 5). Literariziran poljudni Slomškov življenjepis, je napisal mariborski kanonik Franc Hrastelj z naslovom *Otrok luči*, ki ga je izdala Založba Družina v Ljubljani l. 1999 v obsegu 678 strani, ki mu je sledil ponatis l. 2001. O Slomškovem življenju in delu je izšlo seveda še nekaj krajših biografskih zapisov, ki pa jih tukaj ne kaže navajati. Obravnavana knjiga seveda ni kritična biografija, saj je Slomškov zelo tesen sodelavec duhovnik Kosar o tedaj najboljšem in najuglednejšem duhovniku lavantinske škofije - Slomšku - pač ni mogel napisati.

Anton Martin Slomšek je gotovo največja cerkvena osebnost slovenskega rodu, pa tudi sicer pomembna osebnost svojega časa. Rodil se je kot Anton Slomšek 26. novembra 1800 v župniji Ponikva, okraj Šmarje pri Jelšah, v občini Slom. Tudi njegov rojstni kraj je na Slomu. Iz tega krajevnega imena je izpeljan tudi njegov priimek - Slomšek. Kot prvi Slovenec je dosegel je čast oltarja. V čast svojemu podporniku in duhovnemu očetu kaplanu Jakobu Prašnikarju, je prevzel drugo ime Martin in se je odtlej imenoval Anton Martin Slomšek. Rojen je bil na zelo veliki kmetiji, ki je merila blizu 60 hektarov. Kot najstarejšega sina ga je oče namenil za svojega naslednika. Prav v času ko je mali Anton dorasel za šolo pa je prišel na Ponikvo za kaplana Jakob Prašnikar, sicer doma na Kranjskem. Slomšek se je v Prašnikarjevi šoli zelo izkazal. Bil je tudi sila vnet za bogoslužje.

Prašnikar ga je želel spraviti v gimnazijo, čemur pa je oče ostro nasprotoval, mati pa je to zamisel podpirala. Naposled se je oče na Prašnikarjevo prigovarjanje vdal. Slomšek je na veliko noč 1814 stopil v tretji razred celjske normalke in jeseni istega leta v celjsko gimnazijo. Učil se je zagnano in z najboljšim uspehom. Ko je premagal prve težave z nemškim jezikom, je bil vedno med prvimi, v najvišjem latinskem razredu pa že prvi. V gimnaziji mu je profesor za humanistične vede Zupančič, ki se ga je pozneje Slomšek z veliko hvaležnostjo spominjal, vлил prvo ljubezen do slovenskega maternega jezika. Svoje učence je spodbujal, da bi dosegli tudi slovnično znanje slovenskega jezika, da bi tako pozneje zmogli slovensko tudi pisati. Toda v Slomškova srečna in uspešna prva gimnazijska leta je bridko posegla smrt njegove matere, ki je umrla v starosti 36 let, ob porodu sestre Neže. Oče je seveda nasprotoval sinovemu nadaljnjemu šolanju, posebno še v letih

grozne lakote, ki je v teh krajih razsajala v letih 1816 in 1817. Toda umirajoča mati je v najgloblji materinski skrbi za svojega sina prosila kaplana Prašnikarja, da bi on prevzel njeno mesto pri sinu, da bo mirno lahko umrla. To ji je plemeniti duhovnik tudi obljubil in dosledno držal dano besedo. Z domom, z očetom in mačeho, ki matere očitno ni v ničemer nadomestila, so se odnosi domala povsem skrhalo in je breme vzdrževanja Slomška v Celju moral prevzeti kaplan Prašnikar. V Celju je Slomšek dokončal gimnazijo in se odločil za študij bogoslovja. Še prej pa se je moral vpisati na dvoletne filozofske študije. Tedaj pa je izvedel, da je take študije mogoče opraviti v Senju v enem letu. Tako se je odpravil tja in študij res dokončal v tem času. Zelo ga je potrlo, ko so mu pri vpisu v bogoslovno semenišče v Celovcu povedali, da senjskega spričevala ne morejo priznati. Senj je bil tedaj v okviru Hrvaške oz. Ogrske države. Ogrska spričevala pa v Avstriji niso imela veljave. Tako je moral zadnji letnik filozofskega študija ponavljati v Celovcu, kjer je posebno temeljito študiral slovenski jezik, pri čemer mu je prišlo prav znanje ilirskega dialekta (pač hrvaščine!), ki se ga je naučil v Senju.

Leta 1821, ko mu je umrl oče, je stopil v celovško bogoslovno semenišče, v katerem so študirali bogoslovci celovške in lavantinske škofije.. V bogoslovju je po vsem izstopal od drugih semeniščnikov. Po znanju slovenščine je tako prekašal vse druge, da so na pobudo ravnateljstva bogoslovja odprli tečaj slovenskega jezika, ki ga je vodil prav Slomšek. Očitno so bili tedaj med bogoslovnimi profesorji navdušeni pastoralisti, ki so pri duhovnikih znali ceniti znanje obeh jezikov - nemškega in slovenskega - za pastoralo in za poznejše prestavljanje duhovnikov iz kraja v kraj z različnima jezikoma. V njegovi literarni zapuščini so našli govor, s katerim je odprl to slovensko šolo in ki je napisan z mladostnim navdušenjem. Postal je tudi knjižničar semeniške knjižnice in je s tem dobil odlično priložnost za študij spisov cerkvenih očetov. Neutrudno je prebiral tudi Sveto pismo. Za zasluženo odliko je bil že po dokončanem tretjem letniku dne 6. septembra 1824 posvečen v duhovnika. Iz hvaležnosti do svojega duhovnega očeta in materialnega podpornika svoje nove maše ni bral v domači fari, temveč v Olimju, kjer je Prašnikar medtem postal župnik. V tem prikazu njegove biografije ne bo v ospredju njegova cerkvena dejavnost, ki razumljivo izhaja iz njegovih služb, ki jih je nadvse vestno in zavzeto opravljal, temveč njegova narodnostna, pedagoška in kulturna prizadevanja.

Po mašniškem posvečenju je nadaljeval študij v četrtem letniku, nato pa je bil jeseni l. 1825 postavljen za kaplana v župniji Sv. Lovrenca na Bizeljskem, ki se ji tedaj še reklo »V krajini«. Slomšek je začel svoje dušnopastirsko delo prav v času, ko se je janzenizem v naših škofijah najbolj razmahnil, in je strupeno seme, ki so ga razsejali od države organizirani generalni seminarji, za naše dežele omenjeni seminar v Gradcu, in ga je kot skrben vrtnar vzgojil febronianizem, ravno obrodilo najbolj strupene sadove. Vsak izraz svežega cerkvenega življenja, ki je za še tako malo prekoračil mejo jožefinskega cerkvenega bogoslužja, je bil takoj ožigosan kot rigorizem, pietizem in kot državi nevarna novotarija, zasmehovan in celo preganjan. Slomšek je na svojem prvem službenem mestu postal zgled pobožnega duhovnika in vnetega dušnega pastirja. V obravnavani knjigi sicer ne piše, vendar je znano, da se z bizeljskim župnikom kot predstojnikom in janzenistično usmerjenim duhovnikom

nista razumela in to do take stopnje, da celo ni dobil jesti in je moral stradati. Vendar je vse prenesel, v zadoščenje mu je bilo, da so ga farani, zlasti mladina, radi imeli in so k njegovim obredom naravnost drli. V vinorodni pokrajini na Bizeljskem je začel tudi pesniti in sicer družabne pesmi, ki pa so bile sicer vse vesele, vendar je bil pri vseh v ozadju pogled na Boga. Očitno si je nabral že dovolj velik besedni zaklad, da je tukaj prepesnil Schillerjev »Zvon«, ki so ga na poti iz rok v roke pogosto brali in prepisovali in ga je nazadnje na prigovarjanje prijateljev dal natisniti v Drobtnicah. Leta 1827 je bil nastavljen za kaplana v Novi Cerkvi blizu Celja. Posebej v Novi Cerkvi je enako uspešno pastiroval kakor na Bizeljskem. Iz te fare je znano s kakim navdušenjem je hodil namesto drugih kaplanov previdovat bolnike na več ur oddaljene domove na Pohorju. Še neprimerno bolj kakor ljudski pesnik je v tistem času zaslovel kot pridigar. Šteli so ga za najboljšega pridigarja mlajše generacije.

Tako nravno čist duhovniški napredek, tako odlično dušnopastirsko delovanje Slomška, ni moglo ostati neopaženo pri nadrejenih na škofiji. In tako je bil l. 1829, še ne trideset let star, imenovan za spirituala v celovškem semenišču, v eno najpomembnejših škofijskih služb. Med duhovniki celovške in lavantinske škofije niso mogli najti nikogar, ki bi bil bolj poklican in bolj sposoben kakor sicer po rangi le kooperator (kaplan) Slomšek. Te odgovorne službe se je oprijel z dna duše, iz dna srca in po svojih najboljših močeh. Semeniščnikom je postal duhovni oče, *pater spiritualis*. Njegove dejavnosti kot spirituala ni bilo mogoče prehvaliti. Nadaljeval je s poukom slovenščine, ki jo je učil že kot bogoslovec, in je po njegovem odhodu iz bogoslovja zamrla, seveda na višji stopnji. Potreba po znanju slovenskega jezika med izobraženci je bila tedaj na Spodnjem Štajerskem in Koroškem, ki ju je pokrivalo tedanje celovško bogoslovje, veliko večja kakor npr. na Kranjskem, ki germanizaciji le ni bila tako izpostavljena, kakor omenjeni deželi. Kot ljubitelj cerkvenega petja je zanj navduševal bogoslovce, sam pa se je poskušal izpopolniti v poznavanju klavirske igre in generalnega basa. Začel je izdajati spodbudne knjižice »Keršansko devišstvo«, zaradi katerega ga je zbodel Prešeren, »Življenja srečen pot za mladeniče« in nekatere druge. Silno raznoterega delovanja Slomška kot spirituala seveda na tem mestu ne moremo prikazati. Med počitnicami je šel na potovanja, predvsem v zahodno Avstrijo, na Dunaj, Marijino Celje, Gradec, Maribor in njemu posebej ljubo Celje. Pri tem je šlo sicer predvsem za splošno izobraževanje, povsod pa se je zanimal predvsem seveda za cerkvene razmere in v krajih, kjer so bila bogoslovja, kako so ta organizirana in kako tam teče pouk. Obiskal je tudi Hrvaško V času ko je bil spiritual, si je veliko dopisoval s prijatelji, znanci in svojimi bivšimi gojenci. Po svoji devetletni naporni spiritualski službi se je želel umakniti v dušno pastirstvo, ki mu je bilo duhovno posebej blizu. Ob odhodu ga je posebej skrbelo, da slovenstvo v bogoslovju ne bi upadlo.

Jeseni 1838 je odšel za nadžupnika, dekana in okrožnega šolskega nadzornika na tedaj izpraznjeno zelo težavno, gorato in slabo dotirano nadžupnijo v Vuzenici. Najbrž je bila v ozadju te odločitve tudi želja, da bi na deželi manj moteno lahko živel za svoj pisateljski poklic. Toda tukaj se je srečal s številnimi novimi skrbmi, predvsem gospodarskimi težavami, ki jih v doslejnjih duhovniških službah ni

poznal. Nadžupnija Vuzenica ni bila, kakor piše knjigi, ravno slabo dotirana, saj je imela mogočno župnišče in svoje nadžupnijsko imenje s kar precej podložniki. Tako je Slomšek kot nadžupnik postal manjši zemljiški gospod. Kako je shajal s svojimi podložniki glede podložniških dajatev ob bližnjem sesutju fevdalnega reda l. 1848, katerega predstavnik je bil, ni znano. Vsekakor je bil v osebnih odnosih zelo prijazen. V pisarno, kamor so k njemu prihajali podložniki in so po tedanjih predpisih v ustrezni oddaljenosti morali stati, je dal postaviti posebno - podložniško klop (Untertanenbank), da so med pogovorom lahko sedeli. To sicer ni zapisano v omenjeni knjigi je pa listinsko izpričano. Zdi se, da so prejšnji vuzeniški nadžupniki in dekani bili bolj malomarni gospodarji in so jim iz rok izpolzele marsikatero pravice vuzeniške nadarbine. Slomšek se je zaril v arhiv, pregledal vse listine in pridobil nazaj vse pravice, ki pač še niso zastarale.

Takoj po prihodu v Vuzenico je v spomin in v spodbudo svojim gojencem napisal knjigo *Mnemosynon slavicum, suis quondam auditoribus et amicis charissimis* (Slovanski spomenik, mojim nekdanjim slušateljem in predragim prijateljem), ki je izšla l. 1840. Kot okrožni šolski nadzornik je z lastnimi očmi videl obžalovanja vredno pedagoško zmešnjavo v tedanjih ljudskih šolah. Da bi to zmešnjavo vsaj malo ublažil, je napisal za tedanje čase vrhunsko pedagoško delo »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«, ki ni bilo odlično le za šole, temveč tudi za samouke. Kakor je bil v bogoslovju oče bogoslovcev, je v Vuzenici postal duhovni oče vsem vernikom, pomagal jim je, kjer je le mogel. Prislovično je bilo njegovo prizadevanje za skupno življenje (*vita communis*) s kaplani. Bil jim je bolj oče kakor predstojnik. Skrbel je za njihovo izobraževanje. Znamenit je bil njegov hišni red. Prvi dan so duhovniki v župnišču govorili latinsko, drugi dan nemško, tretji dan slovensko, itn. V njegovi sobi so vsi skupaj molili sveti oficij.

Tako vnet dušni pastir, tako zelo nadarjen dekan z obsežnim strokovnim znanjem, šolnik s tako dovršeno pedagoško izobrazbo in prizadevno delavnostjo se ni mogel izogniti pozornosti škofijskega ordinariata. Sploh ni moglo biti vprašanje, kako koristno bi ga bilo uporabiti za službo, ki bi bila pomembna za vso škofijo. Zato so maja l. 1844, ko je bil takratni škofijski višji šolski nadzornik dr. Simon Ladinig imenovan za gubernijskega svetnika v Ljubljani, na Slomška še kot vuzeniškega dekana začasno prenesli omenjeno službo. To službo je rade volje sprejel, toda bila je očitno pretežavna, saj je moral vsak torek opraviti 5 ur trajajočo pot iz Vuzenice v Šentandraž, da je v sredo sodeloval na konzistorialnih sejah in se nato po dolgi poti vrniti domov. Seveda je moral doma predelati vse potrebno gradivo, ki se je nanašalo na to novo službo. Avgusta 1844 so ga poklicali v lavantinski stolni kapitelj kot kanonika in stolnega kapitularja in mu dokončno naložili višje šolsko nadzorstvo v škofiji. Sicer mu ni bilo namenjeno, da bi dolgo opravljal to službo, vendar je tudi malo časa zadostovalo, da si je pridobil trajne zasluge za šolstvo v lavantinski škofiji. Posebno se je zavzemal za pouk slovenskega petja v ljudski šoli. Zato je napisal dve zbirki pesmi, eno za šolo in drugo za cerkev. Čeprav zelo zahtevna služba šolskega nadzornika ga očitno ni dovolj zaposlovala. Neutrudno je vzporedno je delal kot zavzet dušni pastir. Katerikoli župnik ga je prosil za pomoč, vsakemu je rad ustregel. V tem času je ustanovil tudi letopis Drobotnice. Tudi v tej

službi j imel obsežno korespondenco za raznimi uglednimi ljudmi.

Tedanji lavantinski knezoškof Franc Kutnar, doma iz Šentvida pri Stični, je bil kanoniku Slomšku, posebno naklonjen. Nagovarjal ga je, da naj sprejme izpraznjeno mesto celjskega opata in župnika, da bi bil zaradi velike oddaljenosti celjskega okrožja, ki je bilo pred nekaj desetletji dodeljeno lavantinski škofiji, od škofijskega središča, tam škofova desna roka in desno oko. Ker je bila nadpastirjeva želja za Slomška ukaz, je sprejel to službo in 26. aprila 1846 postal infulirani celjski opat. Toda tukaj se še dobro ustaliti ni utegnil, ko ga je 30. maja i. l. salzburški nadškof in kardinal Friedrich knez von Schwarzenberg imenoval za lavantinskega škofa. Salzburški metropolit je imel namreč po nekem starem privilegiju pravico do imenovanja škofov v štirih škofijah svoje metropolije in sicer škofij Krka (Gurk), pozneje Krško-Celovška, Lavantinska, Seckavska, pozneje Seckavsko-Graška in škofija na jezeru Chiemsee na Bavarskem, ki je bila pozneje ukinjena. Tako je postal naslednik omenjenega škofa Kutnarja. Lavantinski verniki so tedaj presojali, da se je uresničil stari pregovor *Vox populi, vox dei* (Ljudski glas je božji glas), kajti Slomšek je imel neverjeten sloves po vsej škofiji. V škofa je bil posvečen v Salzburgu 5. julija 1846. Svoje škofovsko poslanstvo je zastavil zelo na globoko in široko. O tem v prikazu ne kaže na dolgo razpredati, saj je dokaj dobro znano.

Velja pa posebej omeniti prenos škofijskega sedeža na Spodnje Štajersko. Z državnim urejanjem škofijskih meja v jožefinskem obdobju je lavantinska škofija obdržala svoj majhen teritorij v Labotski (Lavantinski) dolini, s sedežem v Šentandražu, dodeljeno pa ji je bilo celjsko okrožje. Nato so skoraj 70 let razpravljali na cerkveni in vladni ravni kako bi prestavili njen sedež v kako mesto na Spodnjem Štajerskem. V igri so bila mesta Celje, Maribor, Ptuj in Slovenska Bistrica. Toda ker naj bi se hkrati s prenosom sedeža lavantinska škofija povečala tudi za deset dekanatov seckavsko-graške škofije v mariborskem okrožju in izgubila prejšnje ozemlje v Labotski dolini, ki bi pripadlo Krški škofiji, se je zadeva tako zavozlala, da se je ni dalo rešiti. Slomšek je vprašanje selitve škofovskega sedeža in razširitve z mariborskim okrožjem, kmalu po nastopu škofovske službe načel, toda zadeve nikakor ni mogel premakniti. V šestem desetletju 19. stoletja pa je nadškofijsko stolico v Salzburgu zasedel nadškof Joseph von Tarnoczy, ki je bil velik pastoralist in morebiti tudi naklonjen Slovanom. Uvidel je nemogoče pastoralne razmere, da mora škof v svojo škofijo potovati ure in ure dolgo prek tujih škofij, ko je vendar bivanje škofa v njegovi škofiji več kot potrebno. S svojim velikim ugledom in svojim pristankom za prenos sedeža in za ozemeljsko razširitev lavantinske škofije je pri dunajski vladi in pri Svetem sedežu naposled dosegel ustrezni soglasji. Zanimiva je zgodba, da se je Tarnoczy osebno podal v Rim in pri papeški kuriji v vročem poletju, ko v Rimu nihče ne dela več, z grožnjo, da ne odide z Rima prej, dokler ne dobi potrebnih papeževih brevov, naposled po dolgih tednih izsilil in dobil njihov čistopis in jih je odnesel papežu v podpis v njegovo letno rezidenco v Castel Gandolfo. Kakor so Slomškove zasluge za prenos škofijskega sedeža v Maribor nedvomne, pa se vendar precenjujejo. Brez Tarnoczyjevega zavzemanja se ne bi še dolgo premaknilo nič, morebiti sploh ne. Slomšek je bil med ljudmi izredno cenjen in priljubljen, toda v avstrijskem episkopatu, pač ni mogel imeti

takega ugleda kot večina drugih, saj ga ni imenoval cesar, ampak le salzburški nadškof. Tudi s cesarskim dvorom ni imel kakih posebnih stikov.

Preselitev škofijskega sedeža v Maribor je bila povezana z izrednimi težavami. Prevoz vsega potrebnega iz Šentandraža v Maribor po kopnem in po Dravi je bil zelo drag. Lavantinska škofija je bila zelo revna. Razen škofijske, nekdanje samostanske stavbe, ki pa je seveda ostala tam in je postala župnišče, je posedovala majhno graščinico in pašnike na Svinji planini. Oboje so morali prodati za kritje prevoznih stroškov. V Mariboru je prejšnja mestna farna cerkev postala stolnica. Stavbe za škofijo in kanonike so pridobili le sčasoma. Pač pa se je Slomšek z vsemi močmi zavzemal, da bi meja med lavantinsko in seckavsko-graško škofijo ne potekala po upravno politični meji med mariborskim in graškim okrožjem, kakor je bilo tedaj načelo pri razmejitvi med škofijami, temveč nekoliko severneje v škodo graške škofije, da bi v mariborsko škofijo prišle slovenske župnije, v katerih je tedaj še potekalo bogoslužje povsem v slovenskem jeziku, v nekaterih pa mešano slovensko nemško. Pri tem žal ni imel uspeha. Kako prav je imel, se je videlo prav kmalu. Te župnije so bile v približno dvajsetih letih povsem ponemčene. 4. septembra 1859 je sledilo slavnostno ustoličenje škofa v novi mariborski stolnici.

Nadaljnjo obravnavo Slomškovega delovanja v Mariboru v nekaj letih do smrti moramo tukaj žal opustiti. V zadnjih letih Slomškovega bivanja v Mariboru se je njegovo zdravstveno stanje vidno slabšalo. Seveda to njegove zavzetosti za nadpastirsko delovanje v škofiji ni niti najmanj zmanjšalo. Zavzeto je birmoval in opravljal kanonične vizitacije, tudi v farah, do katerih je bilo mogoče priti le peš ali po kolovozih, ki so bili komaj vredni tega imena. Tudi že dokaj bolehen je odšel v Rim na potovanje *ad limina* k papežu, kar dotlej še nikoli ni storil. Šel je na zdravljenje v Rogaško Slatino, kjer je dobil hud napad. Toda to ga ni zadržalo, da ne bil odšel na birmovanje in vizitacijo župnij v laški dekaniji. Nekaj župnij je še obravnaval, iz zadnje v Sv. Miklavžu nad Laškim, pa je nato šel peš v hudem nalu in po blatni poti na železniško postajo v Laško, od koder se je vrnil v Maribor. Nato ni pristal, da se ne bi udeležil duhovniških eksercij v Rogaški Slatini od 14. do 18. septembra 1862. Po vrnitvi v Maribor se je njegovo zdravstveno stanje dokončno poslabšalo in je umrl 24. septembra 1862.

Jože Maček